

ANTANUKO RYTAS

Antanukas labiausiai myli savo senelę. Nei savo motutės, nei tėvelio, nei ko kito jisai tiek nemyli, kiek savo seną seną senelę. Ir kur nemylėsi! Motutė dažnai Antanuką subara, kai kada net kumštelėja supykusi, o senelė niekuomet jo nenuskriaudžia. Joje Antanukas randa tik meilę, ji didžiausia ir uoliausia jo užtarytoja ir apgynėja.

Tėvelio Antanukas tiesiog bijo. Kodėl, patsai nežino. Gal todėl, kad jį rečiausiai mato, gal todėl, kad tėvelio visi kiti irgi bijo ir klauso kiekvieno jo žodžio.

Kai supykusi motinėle ar net patsai tėvelis nori Antanuką nuskriausti, jisai visuomet turi uoliausią gynėją – savo seną senelę. Jei tik Antanukui sunkioje padėty pavyksta pasislėpti už jos sijono, jisai jau ramus, nes žino, kad ten jo nepasieks nei motinėle, nei net tėvelio sunki ranka. Ten Antanukas visai nesibijo, nors labai būtų įpykusi motutė, baisiai grasytų tėvelis.

Antanukas ir miega su senele vienoje lovoj. Kada ji gula ir keliasi, Antanukas retai tejunta. Bet nūnai jisai tuojau nubudo, kai tik senelė pabudus atsisėdo lovoj ir ėmė klostyti Antanuką iš visų pusių.

Nubudęs Antanukas praplėšė akis, pasiraivė ir, nejudamas šalia savęs senelės, ištiesė rankutes ir ėmė aplinkui grobstyti.

– Užmik, užmik dar, mano mažas anūkėli. Matai, dar visai tamsu, – kuždomis įkalbinėja senelė ir dar labiau jį klosto antklode.

Antanukas ištiesė rankutes ir, sugriebęs nusilenkusios prie jo senelės kaklą, apkabino ją ir pabučiavo. Paskui pasivertė ant kito šono ir apsimetė, kad jau miegąs.

Senelė nulipo nuo lovos, pataisė suknelę, ištraukta iš pagalvio skarele susirišo galvą ir nuėjo į krosnį. Antanukas girdi, kaip senelė pas krosnį grobsto skalą, kad uždegtų ugnį.

– Trakšt, trakšt... – girdi Antanukas: tai senelė laužo skalas, kad būtų lengviau įžiebtį užsiplaiskanojusį nulaužtą skalos galą.

Antanukui baisu vienam gulėti lovoj. Jam vaidenasi, kad pirkios vidury stovi kažkas kaip arklys ir linguoja galva. Visur kažkas knarkia. Antanukas apsikloja antklode galvytę ir ima tyliai šaukti senelę.

– Mik, mik, anūkėli! Aš čia, aš tuo įpūsi ugnelę, bus šviesu, – ramina ji Antanuką.

Išgirdęs šnabždantį senelės balsą, Antanukas visai nurimo. Jis iškišo iš po antklodės galvytę, pasivertė ant kito šono, į tą pusę, iš kur girdėti senelės balsas, ir pravėrė akis. Nors baisu žiūrėti tamsumon, bet jau ten nieko, kas jį gąsdintų, nemato. Įsižiūrėjęs savo šviesiom akutėm, Antanukas vos vos mato, kaip senelė stovi prie krosnies, knaisioja „duobėje“ ir grobsto užsilikusias dar ten mažas žarijėles vienon krūvelėn. Antanukas mato, kaip senelė prispaudė žarijas skalų galais, kad papūtus jos į šalis nenulekiotų, pasilenkė ir, prikišus raukšlėtą veidą į pačias žarijas, ėmė pūsti...

Antanukui gražu ir linksma žiūrėti, kaip senelė pučia ugnį. Jos veidas toks nuostabus atrodo, lyg spinduliuotas, ir nuolat keičiasi. Antanukas tai aiškiai mato visą jos veidą, skalas ir jas prilaikančius senelės pirštus, tai vėl visa temsta, ir jis vos vos mato atsikišusias senelės lūpas. Kada ji pūstelėja smarkiau, žarijos šviesiau sužiba, ir aplink senelę Antanukas mato didelį įvairių spalvų ratą. Nuo to rato į visas šalis trykšta spinduliai, kurie nuolat keičiasi, dreba, mirga, didėja, tai vėl mažėja... Antanukui įdomu, ar senelė mato tą ratą? Keista, kodėl ji nemėgina jo pagauti?..

Ugnis įpūsta, skalos užžiebtos, ir senelė jau kemša vieną žibintuvan, kuris riogso pirkios vidury, kitą mažan žibintuvėlin, pakabintan prie kamino. Antanukas nusigręžia, vėl ima snausti ir pagaliau

užmiega...

Kai Antanukas nubudo, krosnis jau buvo pakurta, puodai sukaisti. Moterys vienos dar dairėsi aplink krosnij, kitos jau sėdėjo ant suolo ties žibintuvu ir verpė. Vyrų pirkioje jau nebebuvo – jie, vos tik užsikėlę, išėjo kluonan kultų.

Gaidys pakrosnėje rėkia visa gerkle, nežinia, kurį jau syk. Jis, budintojas, Antanuką ir pažadino...

Antanukui nesinorėtų dar keltis: taip šilta ir jauku gulėti lovoje, iš visų pusių apklostytam antklode, kailiniais, ir snaudžiant klausyti, kaip treška deganti skala ir durzgia rateliai. Bet pažiūri Antanukas į vieną langą, kuris greta lovos, į kitą, kuris tiesiog lovos gale, ir baisu jam: langai tokie tamsūs, o už tų langų kažkas baisus baisus vaidenasi. Nors Antanukas nežino, kas ten gali būti, bet jaučia, kad ten už langų stovi kažkokios nepaprastos esybės, grasinančios jam pavojumi.

Ir Antanukas, dar gerai nenubudęs, trindamas kumščiuokais akis, sėdasi ir sprunka nuo lovos žemėn.

Senelė jau sėdi savo priprastoje vietoj – ant kulbelės šalia krosnies ir, seilindama pirštus, verpia plonai plonai geriausius linelius.

Senelei gerai ten sėdėti – ir nuo krosnies šilta, ir puodus ji mato: nenubėgs, nepervirs niekas...

Nulipęs nuo lovos, Antanukas strikt prie senelės. Pribėgęs apkabino ją rankutėm už liemens.

– Ko taip, anūkėli mažas, anksti užsikėlei? – klausia jį senelė, liovusi verpti ir glostydama raukšlėta ranka Antanuko galvelę.

Antanukas nieko neatsako, tik glaudžia galvytę į jos kelius.

Senelė užsuko verpstoką ant ratelio, kad tasai nenusvirtų, atsikėlė, paėmė Antanuką už rankutės ir nusivedė į suolelį po lentyna. Ten buvo du kibiru šalto šalto, vos tik iš šulinio pasemto, vandens. Pasisėmusi pilną kaušelį – „belčių“ – vandens, senelė prausia Antanukui pirmiausia rankutes, paskui veidą. Antanukas prunkščia, jam šalta, nemalonu, jis nenorėtų praustis, ir kam kitam jis niekuomet nesiduotų, bet ką padarysi, kad jį prausia pati senelė, kurią jisai labai labai myli...

Nupraususi kaip ėriuką senelė veda Antanuką į skobnis ir, nutraukusi nuo duonos kepalą rankšluostį – „taračkinį“, ima šluostyti jam pirmiausia burną, veidus, paskui rankutes.

Rankšluostis storas, šiurkštus. Antanukui veidą skauda, žandai dega, norėtųsi bėgti ar bent verksti, bet jis tik žiūri senelei į akis ir skundžiasi.

– Bobule, greičiau! Man šalta.

– Nieko, anūkėli, pakęsk. Priekrosny sušils, – ramina senelė ir dar drūčiau trina rankšluosčiu jam veidus.

– Bobule, man skauda! – skundžiasi drebėdamas Antanukas.

– Nieko, anūkėli, pakęsk. Baltėnis būsi, Dievulis geriau mylės.

Ir anūkėlis kenčia. Ne dėl to kenčia, kad jį Dievulis labiau mylėtų, bet kad to nori senelė.

Nušluosčiusi rankutes, senelė vėl apklostė rankšluosčiu duoną ir nuėjo į krosnij. Paėmus iš kampo skujinę, nušlavė priekrosnij, paruošė ten prie stulpelio, po pačia krosnies kakta, Antanukui sėdėti vietą, sąšlavas sušlavė krosnin ir pastatė skujinę kampan.

Nors Antanuko veidai dega kaip ugnis, bet jam rodosi, kad burna dar šlapia, kad pasmakrėje šalta, kad senelė dar ne visai gerai jį nušluostė. Eidamas paskui senelę, jis dar šluostosi marškinaičių sterble.

Vos senelė nuvalė vietą, Antanukas strakt ant kulbelės, nuo kulbelės ant priekrosnies ir jau sėdi jam pagamintoje vietoj. Ištiesė kojytes ir šildosi prieš krosnies liepsną.

Gera, jauku ir šilta.

Senelė irgi atsisėdo ant kulbelės, pataisė verpstoką ir pasitraukė arčiau į save ratelį.

Prieš pradėdama verpti, senelė ima Antanuko dešiniąją rankutę, vadžioja ją nuo kaktos į krūtiną, į kairį, į dešiniąją petį ir vėl į krūtiną – moko jį žegnotis.

– Vardan Dievo tėvo ir sūnaus ir dvasios šventosios, amen, – kartoja Antanukas. Persižegnojęs suglaudžia delnus pirštais aukštyn ir iškelia juos aukščiau nosies, taip aukštai, kad net Dievulis pamatytų.

Paskui Antanukas drauge su senele kalba poterius.

Neįdomūs jam tie poteriai, nuobodūs, nenorėtų Antanukas jų kalbėti. Bet ką padarysi, kad senelė liepia ir net neleidžia nei vieno žodžio praleisti.

Kur tik atmena poterių žodžius, Antanukas stengiasi prašokti senelę. Jis nori jai parodyti, kad jau daugel išmoko, daugel žino, taip pat paskubinti, kad greičiau pabaigų.

– Neskubėk, anūkėli, Dievulis supyks. Reikia iš lėto, aiškiai kiekvieną žodelį tarti, kad Dievulis viską girdėtų, – bara senelė savo anūkėlį, baigusį poteriauti. – Pamatys Dievulis, kad tu, poterius kalbėdamas, dairaisi į visas šalis, supyks ir neleis tau dideliu užaugti. Pasiliksi visuomet tokis mažutėlis, kaip dabar.

Antanukas labai nori užaugti didelis, kaip tėvulis, ir bijosi, kad Dievulis tikrai nesupyktų. Tik jam nuostabu, kaip Dievulis gali iš dangaus pamatyti, kad jis dairosi, jei kieme taip tamsu, jog net į langus baisu pasižiūrėti.

Antanukas dirstelėjo į langus ir nusiramino.

– Nebijau, nepamatys! – atrėžė jisai senelei.

– Vai, ką dabar tu kalbi? – lyg nusigando senelė. – Dievulis viską mato, anūkėli, ir viską girdi. Taip sakyti nereikia.

– Ištrauks tau Dievulis liežuvį per viršugalvį, – pagąsdino jį Alena, dvidešimties metų merga samdininkė.

Antanukas truputį nusigando. Kas bus, jei Dievulis tikrai supyks ir panorės jam traukti liežuvį per viršugalvį. Netikėti negalima, nes ir motutė jam ne kartą taip grasė.

Antanukas pačiupinėjo viršugalvį, pakaušį, bet ten nesurado jokios skylutės, pro kurią galėtų Dievulis ištraukti jam liežuvį.

– Dievulis reikia mylėti, reikia jo bijoti, – moko jį senelė.

Kad Dievulio reikia bijoti, Antanukas supranta. Jis jau seniai seniai Dievulio bijo. Dievulis tokis rūstus, bausis ir negeras. Bet kam jis mylėti, Antanukas visai nesupranta.

Tik gal taip reikia, kad senelė liepia. Juk ji viską žino, viską išmano...

Antanukas atsiminė vasarą, kada Dievulis supykęs visą naktį žvairavo ir taip baisiai žmones barė, jog net langai drebėjo.

Antanukas tada labai labai bijojo, verkė ir slapstėsi po antklode ir vis glaudėsi į senelės pašonę.

Visa tai atsiminęs, Antanukas nusigąsta ir pasižada, poterius kalbėdamas, nebesidairyti...

– Še tau, mažas mano anūkėli, pasistiprink, kad greičiau man didis užaugtai! – Ir senelė kemša jam rankutėn geroką pyrago lustą ir saldaus pieno margam puodely.

Visa tai buvo jau seniai parengta senelės, dar Antanukui bemiegant.

Antanuko prašyti nereikia. Apžebojęs puodelį, geria jisai pienelį ir balta gardžia duona užkąsdinėja. Tenka pienelio ne tik jam, bet ir jo marškinėliams, kurie ant pilvo nuo pralieto pieno visai sušlampa.

Suvalgęs pyragą ir išgėręs pieną iki puodelio dugno, Antanukas saldžiai apsilaižė. Jis dar norėtų, bet žino, kad daugiau nebegaus: tik tiek jam šią naktį kiškutis prikepė.

Antanukas dar niekuomet nėra matęs kiškio, bet žino, kad jis mažiesiems vaikams labai labai geras: kas rytas jisai pagamina Antanukui baltos gardžios duonelės visą lustą. Kai tik kas grįžta iš kur, kiekvienas parveža Antanukui nuo kiškučio dovanų...

Antanukas labai norėtų tą gerą kiškutį pamatyti, bet nežino, kur jis gyvena.

– Bobule, o kur dabar kiškutis gyvena?

– Miške, anūkėli, laukuose.

– Kaip jis nesušąla? – stebisi Antanukas. Jis žino, kad dabar ore labai šalta.

– Jam Dievulis dovanojo šiltus šiltus kailinėlius. Jis, anūkėli, didžiausio šalčio nebebijo, – aiškina senelė.

Vėl Dievulis, visur Dievulis. Kokis gudrus tasai Dievulis. Net kiškučio, ir to nepamiršo. Matyti, tasai Dievulis tikrai geras, kad jis kiškučio pasigailėjo, to kiškučio, kuris mažiesiems vaikams tokią gardžią duonelę kepa.

Gardi, labai gardi kiškio duonelė!..

Antanukas surinko sterblėje gurinius ir įsidėjo burnon, nubraužė rankove sušlapusius ant pilvo marškinius, sugniaužė šlapią vietą ir pakišo po ja sausą marškinių dalį, kad pilvo neperštėtų, ištiesė kojas per visą priekrosnį ir šildosi.

Senelė tik verpia, tik verpia... Ratelis tik urzgia, tik urzgia...

– Bobule, kodėl dūmai eina per kaminą, o ne pirkion? – domisi Antanukas.

– Todėl, anūkėli, kad kamine yra skylė. Ji tai ir ryja dūmus, – aiškina senelė, nesiliaudama verpus.

Nors kamine maža skylutė, kurios net nematyti, o čia pirkion kaip vartai, bet senelės paaiškinimu Antanukas visai patenkintas. Nukreipęs galvytę į aukštą, vos kaminan neįlindęs, stengiasi Antanukas pamatyti, kokia toji skylė, kuri dūmus ryja.

Jam jau vaidenasi, kad ten aukštai, ant stogo, ties kaminu, tupi kažkas, kaip katė, ir vis ryja, vis ryja dūmus.

– Nelįsk, anūkėli, kaminan, nežiūrėk į viršų – akutes užsikrėsi, plaukučius nusvili, – persergsti jį senelė.

– Bobule, o kam toji skylė ryja dūmus? – vėl domisi Antanukas.

– Kad pirkion nerūktų, anūkėli. Taip jau Dievulis padarė.

Antanukas vėl stebisi, kokis gudrus Dievulis. Jis viską moka, jis viską žino.

Antanukas norėtų nors vieną vienintelį sykį pamatyti tą Dievulį, kurs tokis gudrus, bet taip, kad Dievulis nematytų, kai Antanukas jį žiūrės.

Antanukas jau žino, kad tasai, kuris ant sienos kabo, tai ne pats Dievulis, tik kažkokis kitas. Irgi Dievulis, bet ne tasai, kuris gyvas, viską mato, viską žino, kurio visi bijo...

Tasai gyvena aukštai aukštai, ten – danguje...

Antanukas užsimerkė ir įsivaizdavo, kaip jis žiūrės į Dievulį...

Čia Antanukui mintys nutrūko. Į krosnį priėjo Alena, apgręžė puodus, pastūmėjo juos arčiau ugnies.

Betūpčiodama aplink krosnį, netikėtai paspyrė koja pakrosnės dureles, ir viena kita višta pro jos kojas ėmė veržtis pirkios vidurin. Alena supyko, paspyrė vištas koja taip, jog tos net sukudekino.

– Tai jūs čia man sprausitės, varlės! – sukeikė Alena ir užspyrė dureles pagaliu.

Vištos, pastumtos koja, sukudekino, gaidys joms atsiliėpė.

– Kam tu jas stumdai koja? – subarė Aleną senelė. – Užgausi, dar kiaušinius ims lieti.

– Neims jų galas, – atsikirto Alena: – ko lenda.

– Lįstai ir tu, kad ten tave patupdytų, – atsiliėpė Antanuko motutė. – Mato šviesą ir lenda.

Antanukas klauso ir domisi. Jis vaizduojasi sau, kaip ten, pakrosnėje, vištukėms tamsu ir baisu, o pikta Alena neleidžia joms išeiti į šviesą.

Antanukui pagailo vištukų.

– Bobule, kam Alena skriaudžia vištukes? – klausia jisai senelės.

– Negerai daro, anūkėli. Dievulis ant jos užpyks, kad ji plūstasi, nupjaus jai, begėdei, liežuvį.

Antanukui patiko, kad Dievulis nubaus Aleną. Teneskriaudžia ji vištukų. Dievulis geras. Teks jai,

begėdei, už vištukes.

Antanukas sau vaizduojasi, kaip Dievulis ateis pirkion, rūščiai rūščiai dirstelės į Aleną ir paklaus:

– Kam tu nuskriaudei vištukes ir plūdai jas?

Alena nusigąs ir nežinos, kas sakyti Dievuliui. Tada Dievulis išsiims didelį didelį peilį ir lieps Alenai iškišti liežuvį...

Dievulis senas, rūstus, baisus, su ilga barzda... Alena verkia, prašosi, dreba, bet Dievulis nieko neklauso, ištraukė liežuvį, šmaukšt peiliu ir nupjovė...

Kraujas varva iš žaizdos, Alenai sopa, ji nieko nebegali pasakyti, tik balbutuoja, lyg kirkindama ką.

O Dievulis taip rūščiai jai sako:

– Neplūsk vištukių, varlėmis nesipravadžiuk!..

Alena taip verkia, taip verkia. Jai taip skauda, taip sopa, o visi tyli nusigandę...

Nusigando ir Antanukas. Jis iškišo savo liežuvį, pačiupinėjo pirštu, ar dar sveikas, ir truputį iš pačio kraštuko įgnybo.

Skauda!

Antanukui pagailo Alenos, o ant Dievulio jis labai supyko, kada įsivaizdavo sau tokią baisią Alenos skriaudą. Antanukas jau visai pamiršo, dėl ko ją Dievulis nuskriaudė.

Kokis žiaurus, kokis piktas tasai Dievulis, jei jis nori taip skaudžiai Aleną nuskriausti. Kad Antanukas būtų tokis didelis kaip tėvulis ar bent kaip Kastantas, jis niekuomet neleistų Dievuliui liežuvio Alenai pjauti!..

Tuo metu, kada Antanukas taip graudinasi Alenos likimu, toji visai rami, lyg jai nerūpėtų, kas jos laukia. Ji sau ima iš pakrosnės malkas ir meta krosnin vieną pagalį, kitą...

Pasipylė kibirkštys, kaip bičių spiečius. Antanukui net baisu, kad kuri nors nekristų ant jo ir neapdegintų jam kojų...

Jis pasitraukė arčiau į senelę, surangė kojytes ir paslėpė jas po marškinaičiais.

Pasitraukęs šalin, Antanukas seka žibančiom akutėm, kaip kibirkštys skrenda aukštyne. Jam įdomu, kur jos skrenda, kur dingsta.

– Bobule, kur tos visos kibirkštutės lekia? – klausia jisai senelės.

– Jos dangun skrenda, anūkėli, dangun, kad papasakotų Dievuliui, ką apie jį žmonės mano, – aiškina jam senelė.

Antanukas labai nusigando, kad Dievulis dabar viską sužinos, ką jisai apie jį galvojo.

Nusigandęs jis dar arčiau pasitraukė prie senelės.

Kokis keistas tasai Dievulis. Antanukas jo labai bijo! Vai, kaip bijo!..

Kažin ar ir senelė jo bijo? Gal ir tėvulis?

Kas kas, o tėvulis tai jau – ne! Jisai nieko nebijo, tik jo visi.

Antanukas atsiminė, kaip vakar Alena sugurino geležinį puodą. Kiaurą dieną ir ji, ir motutė, ir visi laukė tėvulio, iš Alytaus parvažiuojančio, ir vis bijojo, kad jisai labai labai nubars visus.

Tėvulis parvažiavo vėlai vakarą ir parvežė jam gardžios gardžios kiškio duonytės.

– Bobule, o kur kiškelis duonelę kepa, kad jis pirkios neturi?

Senelė kurį laiką nieko nesako, tyli, nes anūkėlis savo klausimu ją taip staiga užklupo, jog nežinojo net, kas jam atsakyti.

– Jis, anūkėli, turi po krūmeliu sau krosnij išsikasęs.

Antanukas patenkintas. Jis sau vaizduojasi krosnij po dideliu krūmu. Aplinkui sniegas, šalta, o po krūmu kūrenasi krosnis, ten tupi kiškutis ir kepa mažiems vaikams duonelę.

Antanukas jau ne sykį matė, kaip senelė dar iš vakaro raugė didelėje dėžėje duoną. Kitą dieną, anksti, vos tik užsikėlus, Alena, pasiraitojus rankoves, kumščiais minkė duonelę ir beminkydama

šluostė alkūne prakaituotą veidą. Paskui, visai išaušus, motutė darė iš tirštos tešlos didelius kepalus, dėjo ant ližės, prausė su vandeniu, o tėvulis nešiojo ir šaudė krosnin.

Antanukas dabar sau vaizduojasi, kad kiškutis, kaip ir tėvulis, nešioja nuo dėžės į krosnį ir šaudo baltus duonos kepalėlius.

Tik Antanukui dar toptelėja klausimas, kas gi kiškučiui tuos kepalėlius daro, kas gi jam duonelę minko?

Galvoja Antanukas ir atsakymo surasti negali. Bet kam gi yra senelė, kuri viską žino.

– Bobule, o kas kiškučiui duonelę minko ir kepalėlius daro?

– Lapukė, anūkėli, lapukė.

Aha, dabar jau Antanukas žino. Toji gera lapukė, matyti, kiškučio motutė.

– O iš ko lapukė duonelę daro? – domisi toliau.

– Iš kvietinių miltų, anūkėli.

– O iš ko kvietinius miltus daro?

– Iš kviečių, anūkėli. O kvieteliai lauke auga. Kiškučiui kvietelius vėjelis sėja, lietutis paliedinėja, žemelė augina, saulė nokina, šarka uodega pjauna, žvirblėliai grūdėlius renka, meška mala, lapukė duonelę maišo, kiškutis kepa, o maži vaikeliai valgo. Ar dabar jau žinai, iš kur yra kiškio duonelė?

– Žinau, – rimtai atsako Antanukas.

Antanukas gerai atmena vasarą, kai jis dažnai nueidavo su senele laukan, nešdami pjovėjoms valgyti. Prisimena aukštus siūbuojančius rugius, per kuriuos meška risdavosi. Taip bent jį gąsdindavo. Tik tos meškos jisai niekuomet nematydavo. Nematė jisai nei kiškučio, nei lapukės. Tik girdėjo, kai jam senelė daineles dainavo, kad „lapukė lengvapėdė linėlius ravėjo, o kiškutis vargdienėlis pėdėlius nešiojo“. Tai jie, matyti, tada ir duonelei pėdėlius gamino! Dabar jisai jau viską, viską supranta.

Atsiminė Antanukas, kad ir apie mešką senelė daugel daugel jam pasakojo gražių pasakų.

– Bobule, pasek man pasaką! – prašo jisai senelę.

– Seku seku pasaką, kremta vilkas ašaką, kremta ryja, nepraryja ir užspringsta, – erzina jį Alena.

– Ne tą, aš tokios nenoriu, – pyksta Antanukas. Alena juokiasi, patenkinta, kad suerzino Antanuką.

– Tupi vilkas ant kelmelio, koja dantis krapšto... – erzina ji toliau vaiką.

Antanukas supyko, suraukė kaktytę ir graso jai kumščiuuku.

– Na, na! Tylėk!..

– Nekirkink, begėde, vaiko. Mazniule! – pabarė Aleną senelė.

– Kokia tau pasakyti pasakėlė? – klausia ji anūko.

Antanukas tiek jau jų buvo girdėjęs, jog nei vienos dabar nebepprisimena, visos jam susipainiojo mažutėje jo galvytėje.

– Kuri gražiausia, gražiausia, bobule! – prašo jisai ir slenka dar arčiau prie senelės.

Senelė sustabdė ratelį, pasitaisė ant galvos skarą, paskui atleido verpstoko raikštį, perrišo, pataisė kuodelį, paseilino pirštus ir vėl ėmė verpti.

– Už jūrių, už marių, už mėlynųjų yra, anūkėli, tokia šalelė, kur saulelė skaisčiau šviečia, paukšteliai linksmiau čiulba... – ima pasakoti senelė pasaką.

Ji pasakojo apie mažąjį Jonulį, apie jo vyresniąsias seserėles, apie jų žiaurią pamotę, kuri Jonulio nekentė ir pasmaugti norėjo. Būdama gudri ragana, gilia nakčia ji pavertė Jonulį juodu ėriuku, nunešė tvartan, avinėn, ir paleido tarp mažų avinėlių.

Visi ėriukai buvo balti, gražūs, tik vienas Jonulis buvo juodas. Visi ėriukai avinėje linksmi šokinėjo, tik vienas Jonulis buvo nuliūdęs. Jis pas dureles stovėjo, gailiai verkė ir jaunų sesučių šaukė...

O tuo metu sesutės visur broliuko ieškojo – ir giriose, ir pievose, ir laukuose. Niekur nesuradusios Jonulio, jos dabar sėdėjo ant upelio kranto ir gailiai verkė, manydamos, kad nuskendo jų mažasis

brolelis giliam vandenėly.

Pasakoja senelė ir nemato, kad Antanukas seniai jau kumščiuaku akutes trina, marškinių sterble ašarėles šluosto: gaila jam, labai gaila ir mažo nelaimingo Jonulio, ir jaunų jo sesučių.

Vai, primins jisai visoms pamotėms ir tai, kuri taip Jonulį kankina! Teužauga tik jis didelis.

Kada senelė ėmė pasakoti, kaip ragana pamotė įkalbėjo tėvuliui papjauti juodą ėriuką Jonulį, kaip Jonulis viską girdėjo, tėvulį peilį galandantį matė, bet jį prakalbėti negalėjo, tik gailiai verkė, ašarėlės iš akelių jam byrėjo – Antanukas taip suvirko visa gerkle, jog net senelę nugąsdino.

– Ko dabar tu, anūkėli? – nusistebėjo senelė.

– Kad man Jonulio ga-aila!.. – bliauja Antanukas.

Senelė liovėsi verpus, nusigręžė į Antanuką, nušluostė jam prijuoste nosį, paskui akutes.

– Neverk, anūkėli, neverk, – tildo jį Antanuką, – negražu.

– Ka-am Jonuką papjovė-ė? – dar labiau verkia Antanukas.

– Dievaž tu jam, motule, nepasakotai tokių pasakų, – prabilo Antanuko motulė, liovusi poteriauvus, po kuodeliu ant suolo sėdėdama. – Tik vaiką kas rytas sugriaudini.

– Neverk, anūkėli, nereikia, – įkalbinėja senelė. – Jonuko niekas nepapjovė. Jis gyvas ir sveikas ant priekrosnies dabar sėdi, pirštu košę valgo.

Bet Antanukas vis dar nesiliauja verkęs.

– Tu man tik verk dar! – pagrasė motutė. – Pasikėlus kad nukulsiu, tai žinosi, kaip verkti. Begėdis!

Išgirdęs grasymą, Antanukas vėl traukiasi arčiau prie senelės.

– Nuu! – sumykė jisai ir pagrasė pirštuku motutei.

– Negražu, anūkėli, motutei grasyti, – subarė jį senelė. – Dievulis pamatys, pirštuką kirmėlei lieps suėsti.

Antanukas nusigando ir nutilo. Dievulis baisus, su juo maži juokai, o pirštuko gaila. Jam ir senelei bemiegant, lieps kirmėlei sugrauzti jo pirštuką...

Antanukas ėmė vaizduotis, kaip, jam bemiegant, lips per pagalvį didelė plaukuota kirmėlė. Lips per plaukus, per veidą, per pečius, per ranką tiesiog į jo pirštą, apsistos ant pirštuko ir ims jį grauzti. Tokią kirmėlę Antanukas matė vasaros metu ir tvora lipant, ir lapus ėdant.

Įsivaizdavęs tokią baisenybę, Antanukas ūmai vėl pravirko.

– Ko dabar tu vėl verki, anūkėli? – klausia senelė.

– Kirmėlės bijau. Ji man pirštuką suės! – nusiskundė Antanukas.

Senelė vėl jį glosto, ramina.

– Mes jos neleisim, mes ją pamušim. Nunu jai, begėdei! – graso senelė nematomai kirmėlei. – Pamėgintų jį nuskriausti mano mažą anūkėlį.

Senelė nuramino anūkėlį, nušluostė jam vėl nosytę ir ėmėsi verpti.

Nusiraminęs visai, Antanukas patraukė vieną kitą kartą nosim, lyžtelėjo liežuviu viršutinę lūpą, apžiūrėjo iš visų pusių pirštuką, kuriam grasė pavojus, paskui įdėjo jį burnon, apseilino ir drūčiai apšluostė marškinaičiais.

Apie Jonulį ir jo baisų likimą Antanukas jau visai pamiršo. Jo mintys nuskrido jau kur kitur, į tuos laikus, kai buvo šilta, gražu ir linksma. Antanukas tada matė daugel daugel kirmėlių, kurių nekentė, bijojo ir mušė rykštuke, kur tik galėjo. Jam patikdavo tik gramboliai, ypač balti, kuriuos tėvulis krėtė nuo klevo. Antanukas prisiminė, kaip jisai, su savo vienaamžiais, manė juos jaučiais, pagamino patvory duobeles – tvartus ir kimšo tenai grambolius. Bet tie mažieji jaučiai sėdėti nenorėjo tvartuose ir, kad ir kaip juos uždarydavo medžių šakelėmis, skiedromis, jie visuomet išlįsdavo...

– Bobule, o kam Dievulis duoda žiemą, kad ji tokia šalta ir negera? – klausia senelę Antanukas. – Ar kad ant žmonių supyksta?

– Kad žemelė, anūkėli, atsilsėtų. Ir jai, motutei, reikalingas, vaikelį, poilsis.

Antanukas kraipo galvytę, mąsto ir suprasti negali, kaip tai žemelei reikalingas poilsis? Ar ji ką daro, ar ji gyva?

– O kur toji žemelė gyvena? – klausia jis vėl senelę.

– Po mumis, vaikelį. Mes visi ant jos, šaltos, motinėls, krūtinės ir augam, ir gyvenam...

Senelė dar kažką aiškina, bet anūkėlis vis tiek nieko suprasti negali. Greit jis pamiršta ir apie vasarą, ir apie žemelę.

– Alena, apžerk puodus ir įmesk kelis pagalius, o tai krosnis visai užgeso, – paliepė senelė. – Tuoj vyrai pareis, o puodai dar neverda.

Alena priėjo prie krosnies, įmetė kelis pagalius, paėmus iš kampo žarstiklį apgręžė puodus kitu šonu į liepsną, pastūmė juos giliau į ugnį ir apžarstė žarijomis.

Antanukas dabar sekė jos kiekvieną judėjimą. Jam buvo įdomūs ir puodai, ir žarijos, ir raudoni dūmai, kurie siūbtelėjo iš krosnies, Alenai pagalius sumetus ir žarijas žarstant.

– Bobule, kodėl dabar dūmai raudoni? – kreipėsi jisai vėl į senelę.

Senelė ar negirdi, ar nežino, kaip suprantamai jai ir jam paaiškinti, kodėl dūmai raudoni. Ji nieko Antanukui neatsako, tik verpia sau, tik verpia, o ratelis net burzgia.

– Bobule, kodėl dūmai dabar raudoni iš krosnies eina? – klausia vėl Antanukas, truktelėjęs senelę už rankovės.

Senelė kurį laiką tyli ir nieko neatsako. Antanukas žiūri į senelę ir laukia.

– Dėl to, anūkėli, kad dūmai kruvini.

– O kodėl jie kruvini? – nesiliauja Antanukas.

– Tai iš malkų kraujas bėga, vaikelį. Alena sumetė juos krosnin, jie dabar dega, tai kraujas ir bėga, – aiškina senelė.

– Ar tai jiems sopa? – nesiliauja dar Antanukas.

– Sopa, anūkėli, visiems sopa. Ir medeliams, kai juos kerta, ir žolelėms, kai jas pjauna, ir gėlelėms, kai jas skina, – aiškina senelė ir giliai atsidūsta. – Tik jie neturi balselio, negali pasiskusti.

Visoje senelės balso intonacijoje buvo girdėti didžiausias užjautimas ir medeliams, ir žolelėms, ir gėlelėms. Ji buvo giliai įsitikinusi, kad jie žmonių skriaudžiami.

Antanukas klauso ir stebisi. Kaipgi tie pagaliai, kurie pakrosnėje guli, kuriuos Alena dažnai kirviu skaldo, gali būti gyvi? Juk jie nejuda, nerėkia, kai juos skaldo, neverkia... Bet senelė sako, reikia tikėti – ji juk viską žino...

Antanukas norėtų sau įsivaizduoti, kaip sopa pagaliams krosny bedegant, bet jo mintys blaškosi, šokinėja, kaip vasaros metu mažas paukštukas tarp žalių lapų...

Antanukas pamena, kad tada, kai dar buvo gražu ir šilta, senelis kirto daugel daugel beržo šakų, kuriomis paskui motutė ir Alena nukaišė visą pirkią, ir buvo gražu gražu...

Kai senelis nukirto žemai vieną šaką, tai iš beržo ėmė kažkas varvėti. Bernaičiai čiulpė. Buvo saldu ir kartu drauge...

Antanukui pasiklausus, iš kur tas vandenėlis berže imasi, senelė jam tada paaiškino, kad tai nuskriaustas berželis verkia, nukirstų šakelių gailisi...

Čia Antanukas atsiminė, kaip jis daugel daugel kartų laužė medžių šakas, braukė lapus, vogčiomis skynė daržely gėles...

Daugiau Antanukas to nebedarys, jei jiems tai sopa. Tik dilgėles tai jau kapos, kaip ir seniau kapodavo – ko jos tokios piktos ir taip skaudžiai gelia.

Ir bitės negeros, jos irgi kramtos. Viena pernai skaudžiai įgėlė kojos pirštukan, ir Antanukas graudžiai graudžiai verkė.

Negeros bitukės, nors jos gardų medulį moka daryti.

Antanukui baisiai pasinorėjo medaus.

– Bobule, aš noriu medaus! – staiga paprašė Antanukas senelės.

– Kas dabar tau, vaikeli, kad tu medaus užsimanei? – nusistebėjo senelė, nesiliaudama verpti.

Senelė kai kada vaišino Antanuką medumi, bet niekuomet anksti rytą. Kur dabar patamsėj ieškosi jam medaus.

– Man tik trupuliuką! Va, tiek nedaug! – rodo Antanukas piršto galą.

– Neseniai pienelį gėrei – skaudės tau, mažam, pilvelį.

Antanukas dar nesiliauja prašyti, bet senelė medaus vis duoti nenori. Motutė ima Antanuką barti, net graso jį nukulti, ir Antanukas ima verkti.

– Neverk, – baido jį Alena, priėjus vėl į krosnį: – išgirs laumė, išraus tave už plaukų per kaminą.

– Nebijau, neišraus! – atrėžė narsiai Antanukas, bet vis dėlto pasitraukė arčiau prie senelės, savo apgynėjos nuo viso, kas pikta.

– Pažiūrėsi, kad išraus. Tik verk ilgiau, – graso Alena.

Antanukas nutilsta, nuleidžia galvelę, lyg kurį laiką apie kažką mąsto. Alena, papildžiusi puodus, vėl nuėjo ir atsisėdo po kuodeliu.

Antanukas traukiasi dar arčiau prie senelės, visai slenka iš įprastos jam nuo seniau vietos ir rengiasi risti žemėn.

– Sėdėk, anūkėli, sėdėk, – stabdo jį senelė, – ant grindos sušalsi.

– Aš bijau... – skundžiasi Antanukas.

– Ko tu bijai, anūkėli? – klausia jo senelė.

– Laumės bijau.

– Neklausyk tu jos, begėdės. Argi aš tave duosiu laumei? – ramina senelė anūką.

Bet Antanukas ritasi žemėn. Jam jau įkyrėjo sėdėti vienoje vietoj. Vis tiek tuoj puodus ims kelti ir pravarys Antanuką.

– Begėdė, nugąsdino man vaiką, – bara Aleną senelė.

Antanukas eina, kur sėdi motutė, rangosi ant suolo ir lenda pro motutės pečius ten, po kuodeliu.

Atsisėdo, susirangęs kojytes.

Girdėti, kaip vyruoja iš kiemo durys ir kažkas smarkiai trepsi priemenėje: tai grįžta iš kluono kūlėjai...

Vincas Krėvė, „Antanuko rytas“,